

Covid-19 Krizi ve Ev İçi Emeğe Etkileri

Burça Kızılırmak ve Emel Memiş, KEFA¹

Türkiye’de, kadın ve erkekler arasında toplam çalışma süresinde (ücretli+ücretsiz) gözlenen cinsiyet farkı OECD ülkeleri arasında en yüksek. Karşılıksız emek faaliyetleri dediğimiz ev işleri ve bakım hizmetleri eşitsiz biçimde kadınlar ve kız çocukları tarafından yerine getiriliyor. Bu eşitsizlik, kadınlar işgücü piyasasında maddi karşılığı olan bir işte çalışıyor olsa da yüksek düzeyde. Çalışan kadınlar hanehalkı ve ev bakımına 3 saat 35 dakika süre ayırırken çalışan erkekler günde yalnızca 46 dakika zaman harcıyor (TÜİK, 2014-15 Zaman Kullanımı Araştırması).

Kadınlar, çalışarak geçirdikleri toplam çalışma süresinin %80’ini ‘görünmeyen’ emek dediğimiz ev ve hanede yaşayan fertlerin çocuk, eş/partner, yaşlı, engelli bakımına ayırıyor, buna karşılık erkekler ise toplam çalışma zamanlarının yüzde %83’ünü istihdamda ücretli emeğe ayırıyor. Türkiye’deki refah rejimi aile merkezli olduğundan çocukların, yaşlıların ve engellilerin bakımı ailelere bağımlı olarak düzenleniyor. Sosyal yardım programları ve evde bakım gibi düzenlemeler aslında kamusal sorumluluk gerektiren bakım yükünü ailelere aktarıyor; bu da eşitsiz biçimde kadınlara bırakılıyor. Zaman, hepimizin eşit biçimde sahip olduğu belki de tek kaynak. Eğer insan yaşamının tümü veya büyük bir kısmı rutin günlük “görünmeyen” karşılıksız işlerle tüketiliyor ise, toplumsal olarak belirlenen zamanı nasıl deneyimlediğimizin bilgisi eşitsizliklerin kaynağına da işaret ediyor.

Kadın ve erkekler arasındaki eşitsiz iş bölümü yaşamın başından sonuna toplumsal biçimde örgütleniyor. Çocukların ev içindeki işlere katılımına bakıldığında da yetişkinlerin çalışma yaşamında gözlenen cinsiyetçi iş bölümünün yansımaları görüyoruz. 10-14 yaş grubu kız ve oğlan çocuklarının ücret karşılığı olmayan çalışma sürelerinde de cinsiyete göre ayrışma keskin biçimleriyle gözleniyor (Kaya ve Memiş, 2019). Bu keskin cinsiyetçi iş bölümünü belirleyen etkenleri yaşam döngüsü boyunca incelediğimizde örneğin evliliğe geçişte, kadın ve erkek arasındaki iş bölümündeki eşitsizlik ciddi boyutta arttırıyor. Evli erkeklerin karşılıksız emek yükü bekâr dönemlerine oranla %38 azalırken kadınların bu yükü evlilikle birlikte %49 oranında arttırıyor. Çocuk sahibi olmak da hane içi iş yükünün dağılımını etkileyen en önemli faktörlerden bir diğeri. Erkekler ilk çocuk doğduğunda ev işi yükünü paylaşmaya başlarken, bu paylaşım yalnızca ilk çocukta geçerli. İki ve daha fazla çocuk sahibi olduklarında erkeklerin bu paylaşımının sona erdiği gözlemleniyor. Düşük gelirli hanelerde kadın ve erkek arasındaki bu eşitsizlik daha da artmakta. Yoksulluk, özellikle kadınların iş yükünü arttırarak kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliği derinleştiriyor (Kızılırmak ve Memiş, 2009).

Ekonomik kriz dönemlerinde iş ve gelir kayıplarının olumsuz etkilerinin ev içi emek faaliyetleriyle telafi edildiği biliniyor. Örneğin, hane bireylerinin işsiz kalması ve gelirinin

---

¹ KEFA (Kadın Emeği Çalışan Feminist Araştırmacılar), KEİG (Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu) bileşenidir.

azalmasıyla ev içi emek yükü artıyor, satın alınamayan mal ve hizmetler çoğunlukla kadınlar tarafından hane içinde üretiliyor. Yoksulluk zaman kullanımının ev içinde dağılımını etkileyen önemli bir faktör. Özellikle düşük gelirli, yoksul hanelerde yaşayan kadınların yaşamlarındaki eşitsiz iş yükü daha da artıyor. Ayrıca, son kırk yıllık dönemde fiyat istikrarı odaklı makro politikalarla uygulanan kamu harcamaları kısıtlaması ve özelleştirmeye dayalı ekonomi politikaları sonucunda da ekonomik kriz dönemlerinde alınan önlemler önce kamusal harcamalarda yapılan kısıtlamalar şeklinde oldu. Bu kesintiler artan oranda da sağlık ve eğitim gibi kamusal bakım hizmetlerini etkiledi. Bu eğilim kadınların hane içinde sağladığı hizmetleri, çocukların, yaşlı ve hastaların bakım yükünü arttırıyor. Bugün de kadınlardan beklenen önceki ekonomik krizlerde olduğu gibi artan bu iş yükünü üstlenmeleri. Salgın döneminde ekonomik krizlerin yarattığı etkilerin ötesinde bir durum söz konusu. Salgın öncesi piyasadan sağlanan ihtiyaçların, örneğin çocukların eğitim hizmeti, şu anda tamamıyla evde karşılanıyor. Eğer takip edebilecek yaşta ise çocuklar online eğitime katılıyor ancak o durumda dahi online eğitime katılımlarında destek olunması, ödevlerin takibi, öğretmen ve diğer velilerle iletişimin kurulması gibi çok detaylı faaliyetler biz kadınlara kalıyor. Ayrıca alışveriş ve sonrasında gereken hijyeni sağlamak, evde yaşayanların da hijyen kriterlerine uymasını sağlamak, artık daha da uzun zaman gerektiren yemek hazırlama, ev temizliği, ütü yapma ve çamaşır yıkama faaliyetlerinin de neredeyse tamamını dışarıdan hizmet almadan evde kendimiz karşılamak durumundayız.

Ev işi ve bakım işlerinin eşit paylaşılmasına yönelik olarak:

- Ev ve bakım işlerinin, ekonomik faaliyetler arasında çalışma faaliyeti olarak tanınmasını ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını talep ediyoruz; bu konuda iyi bir ülke örneği için Hindistan'daki yasal düzenlemeye bakılabilir.
- Erkeklerin yaşamımız için gerekli bu yükü eşit biçimde paylaşmasını istiyoruz. Ayrıca, bu dönemde ev-dışı işlerini evden yürütenler sadece erkekler değil. İstihdamda olmaya devam eden kadınların çifte iş yükü altında kalmasının önlenmesi için işyerlerinin erkek-kadın tüm çalışanlarının iş yüklerini ve toplantı zamanlarını ev işleri ve bakım hizmetlerinin eşit paylaşımını teşvik edici biçimde düzenlemelerini talep ediyoruz.
- Sosyal politika kapsamında yoksulluğu önleyici etkilerinin daha güçlü olması ve hane içi eşitsiz dağılan yükü azaltıcı olması sebebiyle koşullu destekler yerine koşulsuz gelir destekleri gibi hak temelli önlemler alınmasını istiyoruz.
- Devletler imza attıkları uluslararası sözleşmelerle herkes için bir hak olarak kabul edilen iyi yaşam standardını vatandaşlarına sağlamakla yükümlüdürler. Kaliteli çocuk bakım hizmetlerini, yaşlı ve muhtaç insanlar dahil olmak üzere bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını ve bakım hizmetlerinin kamusal sorumluluk olarak üstlenilmesini sağlayacak yatırımların planlanması bu açıdan çok önemli.
- Görünmeyen eşitsiz iş yükü azalan ülke örneklerinden izlediğimiz gibi:
  - bakım işlerinde kadınlar aleyhine var olan cinsiyetçi ücret farkının ortadan kaldırılması amacıyla aynı tür işlere eşit ücret ödenmesi ve daha iyi çalışma

koşulları sağlanması; sağlık ve eğitim hizmetlerinde özellikle de çocuk ve bakıma muhtaç kişilere hizmet veren çalışanlar için kayıtdışı güvencesiz ve düşük ücretli koşulların ortadan kaldırılması, mesleklere göre belirlenen ücret tabanlarının gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesini;

- Bakım hizmetleri ve ev işlerinin piyasadan sağlandığı alanlarda hizmetlerine erişim maliyetlerinin düşürülmesi için, kurumsal olarak üreten kuruluşlara arz teşvikleri yanı sıra talep tarafında etkisi olabilecek örneğin katma değer vergi indirimleri getirilmesini;
- Uluslararası Çalışma Örgütü 156 sayılı Aile Sorumlulukları Olan İşçiler Sözleşmesi, 175 sayılı Kısmi Süreli Çalışma Sözleşmesi, 177 sayılı Ev Eksenli Çalışma Sözleşmesi, 183 sayılı Annelik Hakkının Korunması Sözleşmesi, 189 sayılı Ev İşçileri için İnsana Yakışır İş Sözleşmesini imzalanması ve yürürlüğe konmasını talep ediyoruz.

Kaynakça

Seçil Kaya ve Emel Memiş (2019) Türkiye’de Çocuk Emeği: İşgücü Anketlerinden ve Zaman Kullanım Anketlerinden Gözlemler, Çalışma ve Toplum, 63(4), 2019: 2539-64

Burça Kızılırmak ve Emel Memiş (2009) ‘[The Unequal Burden of Poverty on Time Use](#)’, the *Levy Economics Institute Working Paper 572*, August 2009.

Seçil Kaya ve Emel Memiş (2013) ‘Estimating the Impact of 2008-09 Economic Crisis on Work Time in Turkey’, (July 2013), *Feminist Economics*, 19 (3) Special Issue on Critical and Feminist Perspectives on Financial and Economic Crises